

Список використаних джерел:

1. Бармак М. Правова основа формування територіальноадміністративного устрою Правобережної України наприкінці XVIII ст. / М. Бармак // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Історія. – Тернопіль, 2006. – Вип. 3. – С. 4–9.
2. Ерошкин Н. П. История государственных учреждений дореволюционной России: 3-е изд. перер. / Н. П. Ерошкин. – М.: Высшая школа, 1983. – 352 с.
3. Капеллер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005. – 360 с.
4. Лысенко Л. М. Губернаторы и генерал-губернаторы Российской империи (XVIII – начала XX века) / Л. М. Лысенко. – М.: Изд-во МПГУ, 2001. – 358 с.
5. О распоряжениях в Польских Областях, занятых Российскими войсками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tpp.brestobl.com/lib/zakony_ros_imperii/xxiii/388-391.html
6. Рудакова Ю. К. Формування територіально-адміністративного устрою на землях Правобережної України в 1793-1801 рр. / Ю. К. Рудакова / Києво-Могилянська академія. Наукові записки. Т. 41: Історичні науки. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2005. – С. 4-12.
7. Учреждения для управления губерний 7 ноября 1775 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/2350>
8. Шандра В. С. Генерал-губернаторства як форма управління українськими губерніями у складі Російської імперії / В. Шандра // Регіональна історія України: Зб. наук. ст. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – Вип. 1. – С. 155-166.

Рудюк А.В.

аспірант,

Історичний факультет

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ОСНОВНІ ЗНАКОВІ СИСТЕМИ В МІСЬКІЙ ГЕРАЛЬДИЦІ УКРАЇНИ

Аналізуючи українську історіографію, присвячену тематиці територіальної та муніципальної символіки, обов'язково звертаєш увагу на тематичні орієнтири авторів геральдичних проєктів. Виникнення кожного окремо взятого знаку має свою історію і конкретну історичну зумовленість. Особливість кожного населеного пункту творці геральдичних знаків намагаються передати через фігури зображені безпосередньо на гербі.

Не для кого не секрет, що гербові фігури поділяються на геральдичні та негеральдичні. Геральдичні фігури в свою чергу поділяються на основні та другорядні. Ці типи фігур в основному представляють собою прості геометричні зображення із чіткою структурою та правилами нанесення. Негеральдичні фігури умовно можна розділити на природні, штучні та фантастичні. Даний тип фігур характеризується відсутністю сталих форм та великою різноманітністю зображень. Найбільшу зацікавленість викликають саме негеральдичні фігури так як вони на наш погляд несуть найбільш привабливу історичну інформацію.

Основні негеральдичні знаки, які використовуються в міській геральдиці України можна умовно поділити на:

- зображення споруд (оборонних, культових, побутових);
- зображення предметів побуту;
- зображення представників флори та фауни;
- зображення козацьких атрибутів влади (зброї);
- шляхетська символіка;
- антропоморфні зображення (в тому числі і патронажна символіка).

Представлений поділ є досить умовний і не може бути застосований до абсолютної більшості гербових зображень, адже міська геральдика є надзвичайно різноманітною і насиченою та характеризується використанням великої кількості знаків. Поєднання знаків на конкретному гербі дає змогу віднести його одночасно до різних вище представлених категорій. Разом з тим наведена схема є дещо відмінною від тих, які можна зустріти в геральдичній літературі. Також необхідно зважати на історичний період, для якого застосовують подібний поділ.

Практично кожен тип зображень отримав гідне висвітлення в історичній літературі, щоправда в цьому напрямку залишається місце для творчості.

Зображенням культових споруд присвятила свою увагу Я. Іщенко [1], також її перу належать роботи стосовно зображень на міських гербах предметів побуту [2], тварин [3] та рослин [4]. Злаковим рослинам окремо присвятив свою роботу М. Стародубцев [5]. Праця присячена оборонним спорудам вийшла друком за спільним авторством А. Гречила та І. Сварника [6]. Козацькі атрибути на міських гербах були висвітлені в статті Н. Бабкової [7].

Шляхетські символи на міських гербах поки не мають окремого висвітлення в історичній літературі. Проте комплексні геральдичні видання дають змогу висвітлити подібні проблеми, зокрема роботи А. Гречила [8], В. Напиткіна [9].

Схожа ситуація спостерігається із антропоморфними символами на міських гербах. Антропоморфні знаки набувають різного значення від легенд про заснування населеного пункту до патронажних символів. Міська геральдика має достатньо прикладів використання подібних зображень, однак роботи були присвячені в основному символам окремих, які носять патронажні знаки, такі як Київ, Мукачєво, Івано-Франківськ, Луцьк і т. д. [10].

Вибір зображення для гербу завжди мало відповідну зумовленість і використовувався для закріплення особливостей міста, його історії, побуту та світогляду його мешканців. Трапляються випадки зміни герба в певні історичні періоди, зокрема під час перебування українських земель у складі Російської імперії та СРСР. Для них можуть бути характерні зміщення орієнтирів у геральдичних зображеннях та перевантаження гербів знаками, що не мають ідейного та смислового навантаження. Адже найбільшу цінність гербове зображення має лише тоді, коли воно є культурним виявом життя його мешканців.

Загалом, знакові системи в міській геральдиці характеризуються різноманітністю, повнотою та поєднанням різних видів зображень. Це не

звільняє зображення від певних помилок у використанні, нанесенні чи трактуванні, але ці проблеми необхідно віднести на розсуд часу.

Список використаних джерел:

1. Іщенко Я. Зображення культових споруд в історичних гербах міст України: аналіз зображень та їх символіка // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. – № 10. – С. 162-169.
2. Іщенко Я. Зображення в міських гербах України предметів побуту: регіональний аспект // Історико-географічні дослідження в Україні. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2002. – № 5. – С. 152-162.
3. Іщенко Я. Тваринний світ в геральдичній спадщині міст України // Історико-географічні дослідження в Україні. – К.: Інститут історії України, 1998. – № 4. – С. 80-95.
4. Іщенко Я. Рослинний світ в міській геральдиці України // Спеціальні історичні дисципліни. – К.: Інститут історії України, 1998. – № 2. – С. 384-397.
5. Стародубцев Н. Геральдика и злаковые растения // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: Зб. наук. пр. Число 12: У 2 ч.: На пошану акад. НАН України, Героя України, д-ра іст. наук, проф. Петра Тимофійовича Тронька з нагоди 90-річчя від дня народження / НАН України. Ін-т історії України; Відп. ред. М. Ф. Дмитрієнко. – К., 2005. – Ч. 1. – С. 272-286.
6. Гречило А., Сварник І. Оборонні споруди у міській геральдиці // Пам'ятки України. – 1990. – № 2. – С. 42-46.
7. Бабкова Н. Атрибути козацької влади у міській геральдиці України [Електронний ресурс] режим доступу: <http://periodicals.karazin.ua/apvvi/article/viewFile/570/395>
8. Гречило Андрій Богданович. Українська міська геральдика / А. Б. Гречило; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Львівське відділення. – К.: [б.в.]; Л.: Українське геральдичне товариство, 1998. – 191 с.
9. Напиткін Валерій Михайлович. Геральдика Хмельниччини [Текст] / В. М. Напиткін. – Т.: Підручники і посібники, 2005. – 48 с.: іл. – Бібліогр.: с. 47.
10. Битинський М. Герб – святий Архістратиг Михаїл Київський // Віра й культура (Вінніпер). – 1956. – № 12; 1957. – № 1; № 7; № 10-11; № 12. Білоус Н., Однороженко О. Печатки та герби міста Києва кінця XV-XVIII ст. у світлі нових джерел // Сфрагістичний щорічник. – К., 2012. – Вип. 2. – С. 186–220. Панченко В. Герб Києва // Київ. старовина. – 1994. – № 3. – С. 94–101: іл. Під плащем Святого Мартіна (Історія герба міста Мукачево, 1376-1943 рр.) / Олексій Філіппов. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2012. – 66 с.: іл. Федунків З. Герби Івано-Франківська (Станиславова) / Зеновій Федунків. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. – 80 с. Довган Л. До питання про герби Станиславова – Івано-Франківська // Четверта наукова геральдична конференція. – Львів, 1994. – С. 32-34.